

13. Metodika nauky o hudebních formách (pojem hudební forma, motiv a téma, práce s motivem a tématem; věta, perioda, písňová forma, variace, sonátová forma, rondo, formy cyklické, kombinované a volné, formy vokální – píseň, kantáta, oratorium, pašije, mše, melodram, opera; doporučená literatura).

Literatura

Janeček, Karel: *Hudební formy*. Praha 1955. (dost složité, tlusté, trochu odlišná terminologie)

Burlas, Ladislav: *Formy a druhy hudobného umenia*. 3. vyd. Opus. 1978, 317s. (78, I.c) (též složitější, psáno slovensky, ale pan prof. Košut ji upřednostňuje před Jirákem)

Jirák, K. B.: *Nauka o hudebních formách*. 6.přepřac.vydání. Panton, 1985. 405s., (I.gJ)

Poš, V.: *Nauka o hudebních formách*, 1961. (používá pan prof. Bárta)

.....: *ABC hudebních forem*, 3.vyd. 1999 (méně zdařilé než hud. nauka)

Janeček, Karel: *Tektonika*. Praha 1968.

Burlas, Ladislav: *Formové principy novej hudby*. In: Kapitoly z teórie súčasnej hudby. Praha-Bratislava 1965. Kühn, Clemens: *Formenlehre der Musik*. Kassel 1999.

Ištvan, Miloslav: *Poznámky k soudobé hudební formě a rytmu*. 2. vyd., 2000. 53s. (78 I.g)

Bartoš, Jan Zdeněk: *Čtení o hudebních formách*, Panton, 1960 (spíš pro laiky, psáno i formou románu..)

Michels, Ulrich: *Encyklopedický atlas hudby*. Lidové noviny, 2000, 611s. (velice stručné, až se to hůř chápe, ale jsou tam pěkné barevné grafy a tabulka char. rytmu tanců)

Hons, Miloš: *Hudba zvaná symfonie*. 1. vyd. Togga, 2005. 388s. (78 I.g)

Hlobil, Emil: *Nauka o hudebních formách*. SHV, 1963. 240s. (centr. sklad N3705)

Silná, Ingrid: *Nauka o hudebních formách* (pouze pro potřeby kroměřížské konzervatoře)

.....: *Kapitoly z hudebních forem*. 1. vyd., Brno, MU, 2004 (stručné)

Hurník: *Umění poslouchat hudbu*. Soubor gram. desek. (soubor několika desek)

Oplištilová, Hančilová: *Klavírní hry 3*

Faltus, L., Štědroň, M.: *Formování hudby*. 2. vyd., Brno: PdF MU, 1998. 125s.

Hons, Miloš. *Hudební analýza*. 1. vyd. Praha: Togga, 2010.

Poslech:

Vokální formy a žánry (DV 5782-83), Supraphon

Elektronická hudba (DV 6221), Supraphon

Skladby:

O. Korte: *Exkurze*, 1961

J. Matěj: *Informatorium pro pozoun a klavír*, 1964 (38 skladeb komponovaných v různých hud. slozích, formách a žánrech)

Stručná charakteristika Zenkla:

- uvádí mnoho ..... = působí zmateně

kniha je rozdělena do 4 hlavních oddílů:

1. úvod do studia předmětu, nejdůležitější prvky výstavby hud. forem

2. formové typy

3. formové druhy

4. hud. formy 20. století a vývoj nauky o hud. formách

Občas se v knize vyskytují nepravdy, které akorát pletou hlavu = proto se kniha moc nepoužívá.

Co žák už musí znát

Přestože žák začíná s výukou nauky o hudebních formách, měl by už z hodin HN na ZUŠ znát základní pojmy hudební formy, jako je např. .... Na hodinách nástrojové výuky na ZUŠ by měl být veden k rozpoznání ..... a měl by mít zvukovou představu o některých žánrech malých forem (např. ....) a tancích (menuet, ..., ..), které zpravidla sám již hrál.

Znalosti žáků jsou však často kusé a roztroušené, proto je dobré moc nepočítat s jejich znalostmi a vše pěkně od začátku vysvětlit a pustit k tomu .....

Nauka o hudebních formách se učí v ..... ročníku konzervatoře, ve 4. ročníku na ní navazuje hudební analýza.

Při analýze se především hledá formový typ. Postupuje se od ..... skladby k ....., tj. nejprve se zjistí ....., pak se rozebírá náplň jednotlivých dílů a jejich vzájemná příbuznost. Spojuje se poslech s notovým zápisem, kde jsou orientační vodítka: .....

..... Pak se stanoví předpokládaný formový typ a dál se ověřuje. Všíáme si ..... skladby, ... a ..... (zopakovat pravidla určování tóniny!), délek hudebních útvarů.

Schéma formy můžeme značit buď pomocí písmenek, a nebo grafickým nástrojem průběhu skladby.

Průběh hodiny

Hodinu nauky o hudebních formách by měl z velké části tvořit řízený poslech .....

Začátek hodiny se většinou věnuje opakování již probrané látky – kromě tradičního ústního zkoušení doporučuji zkusit i méně tradiční způsoby, např. puštění 3-4 krátkých zvukových ukázek nebo jen částí skladeb a žáci budou mít za úkol z nabízených možností hud. forem určit které slyšeli a popsat = proč se jedná zrovna o určenou formu (další způsoby viz níže), a to např. formou soutěže.

Po zopakování následuje výklad nové látky, jež je doplňován názornými zvuk. ukázkami. Poslech zvukových ukázek musí být komentován učitelem, který bude upozorňovat žáky na zajímavé či důležité momenty ve skladbě z hlediska hud. formy (a kvůli tomu skladbu i na chvíli pozastaví, nebo vrátí...). Na závěr výkladu hud. formy pustí skladbu či probíranou část skladby v celku.

Žáci by měli střídat během hodin různé způsoby práce:

1. poslech s notami (měl by převládat při výkladu nové látky)
2. poslech bez not
3. rozbor not bez poslechu (k tomu možné dělat grafické znázornění průběhu formy)
4. vytváření vlastních prvků hudební tektoniky, motivů, témat či period; improvizují doprovodné figury, rytmizují a melodizují texty, doplňují dané polověty a dané věty na periody.
5. studium literatury

Metodický výklad nové látky

Vysvětlit žákům, proč skladba musí mít ....., a co by se stalo, kdyby jí neměla. U mladších (ale i starších) žáků možno použít přirovnání ze života, např.: každá skladba by měla mít hud. formu, aby se nerozpadla, stejně jako když děláte ....., musíte těsto nalít do nějaké formy, aby drželo pohromadě, bez formy by se těsto rozlilo po troubě. Taktéž skladba musí mít hudební formu.

Nebo je možné přirovnání z oblasti ..... – každý dům je postaven z cihel trámů,...a ty jsou k sobě pokládány podle určitých pravidel, aby dům držel pohromadě a nezbořil se. Taktéž hudební kompozice je sestavena z "hudebních cihel a trámů" = motivů, témat, figur aj., a ty jsou k sobě řazeny podle určitých pravidel, aby skladba držela pohromadě.

A o těchto pravidlech pojednává nauka o hudebních formách (= hudebně-teoretická disciplína, která se zabývá způsobem řazení hud. materiálu v čase s přihlédnutím na jeho dramaturgii a vnitřní zpracování." citace z Kapitol z HF od M. Košuta).

Následně ale žákům vysvětlit, že **pouhým vkládáním materiálu do hud. formy podle určitých pravidel by nevznikalo .....** – **forma se musí .....**, **který je u každého skladatele a jeho skladby individuální = z toho vyplývá, že se budete setkávat s řadou výjimek.**

= forma skladby je určována .....

Pokud se některá uspořádání formy vyskytují ve skladbách velmi často, mluvíme o "formových typech" (viz Zenkl). Jedná se o malou a velkou dvoudílnou a třídílnou formu, variace, fugu, rondo, sonátovou formu, cyklickou sonátovou formu a svitu.

Nauka o hud. formách je součástí nauky o hud. tektonice. Zároveň se částečně překrývá s naukou o ....., protože se v ní pojednává i o polyfonních formách.

Výuka začíná většinou vysvětlením pojmu..... (případně po něm následuje i téma, ale možno zařadit i později s figurou a během). Zenkl ještě před tématem probírá dvoutaktí a třítaktí.

U motivů říct ..... a hned bych je zkusila s žáky v ..... vyhledat. Žák svůj nalezený motiv zahráje na klavír a ostatní ho zkontrolují, případně opraví. Každý žák na 1 své písni najde motiv a zahráje ho = všichni uslyší x různých motivů. Učitel vysvětlí ..... motivu a žáci si určí, o jaký motiv se v jejich případě jedná. Učitel u každého druhu motivu uvede i ..... z vážné hudby, ... ukázkou (i několikrát, když je potřeba) a okomentuje jí = upozorní na důležité místo. Pak učitel řekne vždy 1 druh motivu a žáci, mající tento motiv, ho jdou opět zahrát (učitel a ostatní žáci ho kontrolují, případně opraví). Pak žáci na základě již získaných vědomostí o motivu (případně tématu) zkusí motivy ..... (od každého druhu jeden, tj. ...., ... , ... , ... , Leitmotiv snad nemusí...).

Při hledání motivu a vůbec analýze platí: ..... (podobnost) rozděljuje, ... (nepodobnost) spojuje = v opakování nacházíme dělílko.

Při probírání motivů, témat, figur, běhů apod. se zmínit, ... (tj. v jaké skladbě a na jakém místě) by je skladatel použil a ..... (s ohledem na dobu, kdy by skladatel žil...)

Změny motivu

Začněte poslechem s notami před sebou a pomocí otázek ved'te žáky k tomu, aby sami rozlišili a popsali jednotlivé změny motivu. Žáci by pracovali celkem se třemi různými motivy. První motiv by zazněl celkem ve čtyřech podobách: jednou, podruhé se jeho intervaly zvětšují, podruhé zmenšují, pak v zrcadlovém převratu. Žáci takto popíší, co se v kterém motivu děje a učitel to zobecní – jedná se o melodické změny motivu a toto jsou jeho druhy.

Taktéž postupovat při rytmických a dynamických změnách. Nechte žáky, ať sami přijdou na rozdíl mezi motivy.

Motivická a tématická práce

Učitel napíše na tabuli příklad a zahraje ho, žáci hádají, o jaký druh motivické práce se jedná a popíše ho. Učitel uvede i konkrétní příklady z hud. literatury. Pak se provede zápis do sešitu. Následuje procvičování. Příklady z literatury:

..... – Ovčáci, čtveráci

.....:

- spočívá v nedoslovné citaci (?)
- spočívá ve variaci motivu – motiv je ozdoben mel. tóny tak, že jeho obrys je zachován (A. Dvořák: Slovanská rapsodie č. 2)
- inverze motivu (Bach: Umění fugy, Bruckner: Symfonie č. 7, 1. část, hl. téma)
- račí postup (?)
- diminuce, augmentace (R. Wagner: Mistři pěvci norimberští)
- inverze raka (?)

..... (Smetana: Předehra k Prodané nevěstě)

..... (Beethoven: Egmont)

- snižování počtu not motivu
- dělení motivu (Beethoven: Pastorální symfonie)

..... (pasážemi, tremolem, těsnami, generální pauzou, nástupem jiného motivu) (

Téma, figura, běh

Zahrát žákům motiv a téma = ať přijdou na rozdíl. Pak zahrát 3 druhy témat, žáci opět říkají rozdíl. Příklady z literatury:

- téma složené z motivů (téma Larga z Novosvětské)
- téma nesložené z motivů (téma volné věty z Patetické od Beethovena)
- téma antitetické = skládá se ze dvou kontrastních motivů (hl. téma 1. věty Novosvětské)

Figuru a běh žákům zahrát, ukázat v notách, analyzovat jejich skladby. Říct, kde by je skladatel uplatnil (např. figura v doprovodu melodií, pasáž při zvukomalbě či brilantní etuda..) a hned pustit ukázkou (raději více ukázek)

Hudební strukturu můžeme členit:

- a) z hlediska nápadnosti (charakteru) na motiv, téma, figuru, běh, prodlevu
- b) z hlediska metrického na dvoutaktí, trojtaktí a jejich násobky, tvořící fráze, periody a dvojperiody

Dvoutaktí a třítaktí

- dělítkem je metrum, oddělení často signalizuje nádech či pomlka
- dvoutaktí často splývá s motivem, trojtaktí se vyskytuje méně často
- předtaktí se vždy přičítá k následujícímu taktu

Ze dvou nebo 4 (3) dvoutaktí vznikne věta.

Věta, perioda, dvojperioda

Pozor na terminologickou nejednotnost!!!!

1) To co Jiráek+Zenkl označuje za "větu", to Janeček označuje termínem dílec (či polověta či půlperioda).

2) To co Jiráka+Zenkl označuje termínem "perioda". to Janeček nazývá "drobná věta" – ta může být periodická (= perioda) nebo neperiodická.

Zenkl: věta = několikataktový hudební celek, má 5-8 taktů, někdy 3 až 10.

perioda – sestává ze dvou motivicky spřízněných vět, z nichž 1. končí závěrem polovičním (= předvětí), 2. celým (závětí)

dvojperioda = vznikne spojením dvou motivicky příbuzných period
(*Toto vysvětlení je v Zenklovi, nakoľik je platné, posuďte sami*)

Proč se to žák učí

1. aby lépe porozuměl skladbám, které hraje a tím je lépe interpretoval = aby dokázal odlišit ....., valčík od mazurky, ... od figurativního doprovodu atd.
2. aby se v poslouchané skladbě lépe zorientoval a uvědomil si, ... – čím lépe se bude v poslechu orientovat, tím delší a náročnější skladby vydrží poslouchat a bude z nich mít větší zážitek
3. znalost hudební formy hrané skladby podporuje ..... při uměleckém výkonu
4. hudební formy souvisí i dějinami hudby
5. prohlubuje si tím .....

Nejčastější chyby

žák:

- při formální analýze nedokáže rozpoznat ..... téma
- nerozezná všechny ..... ve fuze
- plete si kánon a fugu
- nenosí si ..... do hodin
- ..... některých cizích názvů hud. forem (impromptu, moment musicaux, etuda,
- dělá problémy zapamatovat si či identifikovat v poslechu charakteristický rytmus národních tanců (polonéza, mazurka,...)
- rozdíl mše, ..., ...
- nerozlišují hudební formy a hud. druhy (ale někdy se prolínají...)
- stanovit konec .....

učitel:

- omezuje se pouze na diktování látky, poslech pár ukázek a ústní zkoušení
- začne pouštět zvukové ukázky až rozsáhlejších forem, ve kterých se žáci zpravidla těžko orientují, když jim nepředcházela poslech drobnějších hud. forem nebo jen prvků hud. tektoniky
- rozebíranou skladbu ne vždy pouštějí ....., nebo ji na konec z časových důvodů nepustí v celku
- nadiktované skladby, jako příklad probírané hudební formy, by se měly na hodině pustit
- uvádí v příkladech příliš mnoho ..... a žáci pak mají v probírané látce zmatek
- používá ..... (viz termín "věta" u Jiráka+Zenkla x Janečka)
- zapomíná osvětlovat jednotlivé pojmy v dobových souvislostech
- nevysvětlí žákům pravidla značení hud. formy skladeb pomocí písmen (co s předtaktím...)

Jak procvičovat a opakovat

Motiv

- žáci ..... druhy motivu v lid. písních, poté ve skladbách
- za domácí úkol vyhledají a určí počáteční motiv ..... a určí jeho druh
- na hodině pak tento motiv ..... a spolužáci určují, o jaký .....
- žáci ..... své vlastní motivy podle zadání učitele
- žáci určují druh motivu .....

změny motivu:

- stejné procvičování jako výše

dále:

- učitel může vybrat 1 kratší skladbu či píseň, každý žák dostane část této skladby v rozsahu motivu a provede na této části skladby určenou změnu. Pak se skupinka žáků sejde u klavíru a zahrají skladbu v celku
- žák zahraje svou změnu motivu a vyvolá dalšího žáka, který bude mít za úkol zahrát či zapívat, jak zněl motiv před změnou

motivická práce:

- žáci vyhledávají různé druhy motivické práce na již jednou rozebraných písních
- žáci zkusí zadaný motiv zpracovat .....
- žáci ..... druh motivické práce, učitel hraje či pouští ukázky
- vyhledávají je ve svých skladbách

téma, figura, běh

- žáci rozlišují motiv od tématu (sluchem, analýzou not)
- žáci rozlišují ..... (sluchem, analýzou not)
- žáci si vyberou lid. píseň (každý jinou) a zkusí k ní ..... dvěmi či třemi různými způsoby, pak ho v nějaké písni zkusí proložit během (když to půjde)
- učitel hraje téma, motiv, figuru či běh a žáci určují, co slyší

věta, perioda a dvojperioda

- žáci k předvětí ..... a naopak
- ..... drobné věty na předvětí a závětí .....
- analyzují v notových příkladech typ závěrů v předvětí a závětí
- dopisují vhodné ..... do předvětí a závětí

Procvičit hudební formy z hlediska dějin hudby (např. vznik forem)

- Učitel napíše na tabuli 5-6 sloupců nadepsaných např. gotika, renesance, baroko, klasicismus, romantismus, 20. století. Žákům rozdá kartičky s názvy hud. forem či druhů a žáci přišpendlí či napíšou svou formu do příslušného sloupce

Metodický výklad nové látky

Písňová forma – termín může být zavádějící – vysvětlit žákům, že tuto formu nemusí mít pouze písně (např. v Zenklovi a Janečkovi se termín "písňová" nepoužívá)

Vysvětlit dělení: malá (dvojdílná a trojdílná) a velká (dvojdílná a trojdílná) atd...

U každé formy ..... a hned je pustit či zahrát s mluveným komentářem. Jednotlivé díly jsou odděleny různými druhy závěrů (viz Kořouš s. 68 – předvětí končí T-D, T-S, S-D nebo D-VI, závětí D-T nebo S-T)

Malá písňová forma – jedním dílem je obvykle perioda či dvojperioda (nebo i jen věta). Vysvětlit značení (malá písmena, malé podobnosti se dále označují u písmena čárkou, číslem či řeckými písmeny – alfa, beta...) a rozdíl mezi malou dvoudílnou formou a jednodílnou dvojperiodou – pokud jsou oba díly motivicky úzce spjaté, mluvíme o dvojperiodě, pokud jsou obě periody kontrastní, jde spíš o malou dvoudílnou formu.

Tuto formu mívají menší lyrické a programní skladby (často pro děti), písně a instrumentální obdoby písní, krátké tance (zvláště z barokní svity), ...

a (perioda) – .....

ab – často písně s refrénem, refrén bývá v tónině subdominantní (u moll v paralelní či stejnojmenné)

- P. I. Čajkovskij: ..... (Italská píseň, Píseň kolo vrátkáře, Neapolská píseň (viz Zenkl 76).

- tance z Francouzských či anglických svitů od J. S. Bacha (viz Zenkl s. 84 – ale spíš by to mělo patřit do Velké písňové formy....)

- př. píseň .....

aba – vyskytuje se častěji než ab, zvláště v době pobarokní až po současnost, často se notují pomocí ..... (= dobré poznávací znamení)

- Čajkovskij: Album pro mládež (Pohřeb panenky, ..., ...

Často se plete forma aba a malou dvoudílnou formou s malým návratem!!!

- znaky dvoudílnosti: $\alpha/\beta\alpha$ (v závěru β je náznak α – většinou závětí první periody)

- př. Menuet z Malé noční hudby od Mozarta (do Tria)

- znaky trojdílnosti: díl b je podstatně delší než díl a

- př. 2. Trio z Jiřinkové polky od Smetany

abc – vyskytuje se zřídka

- př. první valčík ze Smetanova cyklu Večerní písně

- př. husitský chorál .....

- př. Menuet z Bachovy Franc. svity h-moll (viz Kořouš s. 16)

malá vícedílná forma – např. abca v Mazurce op. 24 č. 1 od Chopina

Další příklady na malou písňovou formu lze nalézt zde:

R. Schumann: Dětské scény, Album pro mládež

E. Grieg: Lyrické skladby

Z. Fibich: Nalady, dojmy a upomínky

Velká písňová forma – skládá se min. ze dvou malých písňových forem = skladba je už delší

- ..... (velká písmena)

- typický znak: velká odlišnost dílů a jejich prosté řazení k sobě

- různé podoby: AB, ABA, ABC, ABa, ...

AB – poznávací znak: první díl začínal na T a končil na D, druhý díl začínal na D a končil na T. Oba díly byly ohraničeny repetičemi

- př. v tancích ..... (Jiráček s. 97), v .....

ABA – často se vyskytuje v tzv. charakteristických skladbách, jejichž názvy jsou odvozeny z oblasti ..... (elegie, romance, legenda, sonet, balada), ... (arabeska, skica, silueta), ... (dumka, píseň beze slov, ukolébavka, serenáda, canzona), dále ....., ...,..... Avšak pozor na legendu, sonet a baladu – u Liszta se jedná o rozsáhlé skladby...

U těchto skladeb .....!!! A pro dobré zapamatování pustit video ukázkou navozující požadovanou náladu a k ní pustit skladbu (např. barkarola: obraz či video plujících lodí a k tomu zní zvuková ukáзка barkaroly)

- př. ABA: ..... (forma da capo)

Může se plést Velká písňová forma ABA s rondovou formou II. typu ABA. Avšak díla ve velké písňové formě jsou kratší a nemají tak moc samostatný střední díl, naopak rondo II. typu má díly spojené mezivěťami!!!

- vysvětlit pojem "kóda" = z lat. cauda = ocas, ohon (podle názvu ať žáci určí, kde asi bude ve skladbě umístěna), vysvětlit její funkci (= gradace ve smyslu antiklimax = doznívání)

Variace

1. .... (= obměny tématu, které mívá zpravidla malou písňovou formu dvoudílnou reprízovou; jsou řazeny v celek zvaný téma s variacemi)

2. ...., od kdy se objevují (zárodky variační práce již v gregoriánském chorálu, nejstarší variace = staré taneční svity vytvářené na podkladě jednoho tématu tzv. diferencias, setrvávají v jedné tónině, Beethoven – už vydatně mění tóniny)

3. kde se vyskytují (samostatná sólová či orchestrální skladba, součást cyklických skladeb = 1 věta sonáty)

4. .... (formální, charakteristické, kontrapunktické) a popis, jak se od sebe liší

5. .... (charakterizovat téma, průběh variací = od jednodušších po složitější, střídání temp se může objevit, počet variací,...)

- upozornit žáky, že rozlišujeme variace jako formu a variační práci jako proces přetváření materiálu

- vysvětlit rozdíl mezi ..... a .....

Passacaglia – původně v lichém taktu, téma bývá více polyfonní a končí celým závěrem, téma je v base a až v závěru by se mělo přesunout do sopránu

Ciaccona – původně v sudém taktu, později též v lichém, téma má víc homofonní charakter a končí polovičním závěrem, téma postupně prochází všemi hlasy (viz Košut, s. 56)

Variace, které by žáci měli poznat:

Beethoven: 33 variací na Diabelliho valčík op. 20 (charakteristické)

Bach: Goldbergovy variace, (kontrapunktické), Umění fugy, Ciaccona pro sólové housle (= 65 variací)

Mendelssohn-Bartholdy: Variations sérieuses (převážně formální - všude ale používá harmonické postupy z tématu, ale i charakteristické - zvlášť v závěru; jedna variace je kontrapunktická, střídá se i tónorod dur/moll)

Mozart, Haydn: variace (formální)

Dále psal variace: Schubert, Schumann, Brahms, Reger

Pro orchestr: Dvořák: Symfonické variace

Franck: Symfonické variace

E. Suchoň: Metamorfózy

Čajkovskij: Rokokové variace pro violoncello a orchestr

Variace jako součást cyklického díla: Mozart: Sonáta A-dur, 1. věta

Sonátová forma

Obsah výkladu učitele:

- ..... termínu sonáta (od sonare = znít, ...) a její podoba v 16.st., baroku, raném a vrcholném klasicismu (Košut s. 30, Jiráak s. 147-153) – tj. sonata da chiesa a da camera, sonáty J. Kuhnaua, D. Scarlattioho, Bachovy varhanní sonáty, mannheimská škola (zavedla 2. kontrastní téma), C. Ph. E. Bach,
- ..... sonátové formy (princip kontrastu materiálu, tóniny a dynamiky) a pustit ukázkou
- ..... (Košut s. 32)
  - expozice: má min. 2 odlišná témata – hlavní a vedlejší v dominantní či paralelní tónině, jejich charakteristika (většinou nemívají písňovou formu peridickou)
  - popsat charakter mezivět – že jsou často tvořeny stupnicovými běhy, sekvencemi, rozloženými akordy... , introdukce – bývá v pomalém tempu a obsahuje typově jiný materiál než hlavní téma; charakteristika cody
  - provedení – jsou používány všechny techniky práce s materiálem, čím je delší skladba, tím je provedení delší a závažnější
  - repríza – zopakování a utvrzení materiálu z expozice, ale témata jsou v hlavní tónině, odchylky: zkrácená repríza, zrcadlová r., od Beethovena 2, provedení
- další odchylka: sonátová forma bez provedení

Schéma sonátové formy a jeho tonálního plánu nakreslit i graficky na tabuli pro větší názornost.

Pustit na úvod ukázkou s výkladem, pak udělat zápis do sešitu a následně už detailně rozebírat zvukové ukázkou s partiturou před očima – je vhodné ze začátku volit snadnější skladby, např. ...., aby se žáci lépe orientovali v notovém textu, pak zařadit i složitější skladby. Ukázkou průběžně zastavovat, vracet, znovu pouštět, aby žáci dobře slyšely jednotlivé části sonátové formy a přechody mezi nimi, nakonec pustit skladbu celou bez zastavování a jen stručně říkat nástupy jednotlivých částí a psát je na tabuli. Z počátku volit skladby, které neobsahují výjimky.

Nejčastější chyby:

- pletou si formu aba a malou dvoudílnou formou s malým návratem
- žáci těžko rozlišují ....., zvláště si pletou ..... u sonátové formy
- občas introdukci považují za hlavní téma

7. a 8. Jak procvičovat a opakovat

Malá písňová forma:

at' žáci vyhledávají a určují formu zadaných lidových písní podle not

- za domácí úkol najdou zadanou formu v libovolné lidové písni
- určí hudební formu drobných instruktivních skladeb (Schumann, Grieg...)
- je zadaná perioda, žák dopíše skladbu podle zadané formy (= do podoby ab, nebo aba, abc, ...)
- podle poslechu graficky či barevně znázorňují formu pouštěné skladby

Velká písňová forma:

- rozbor not, k tomu poslech ukázkou
- rozbor not, poslech až po rozebrání (aby procvičily vnitřní sluch)

- rozbor poslechem a k tomu zapisovat formální schéma skladby či grafické znázornění
- určit charakter skladby a její název (př. zda se jedná o barkarolu, píseň beze slov, dumku, ukolébavku apod.)
- sluchem rozlišit žánry malých forem a určit, proč se jedná zrovna o tyto žánry (preludium, invence, etuda, toccata,...)
- žáci mají obrázky, které symbolizují určitou skladbu a tyto obrázky spojí s názvem formy na lístečku (či ústně); příklad: obraz matky kolébající dítě = ukolébavka či berceuse, nebo pochmurný obraz = elegie, obraz večerního zastavení = serenáda,...
- učitel pustí zvukové ukázky těchto výše jmenovaných skladeb a žáci podle toho skládají obrazovou podobu skladeb do řady

Variace

- pustí se Ciaccona pro sólové housle od Bacha a studenti mají za úkol .....
....., udělat formou soutěže, vítěz je ten, kdo se přiblíží nejvíce
správnému počtu
- pustí se ....., žáci poznávají, zda se jedná o formální, charakteristické či
kontrapunktické (a zdůvodní proč)
- žáci zkouší ....., pak ho zahrají, k tématu následně zpracují 2-3
formální variace, pak své dílo zahrají
- žáci rozeznávají sluchem passacaglii od ciaccony
- učitel pustí napřeskáčku variace z období .....; žáci je
zařazují do jednotlivých období a říkají, proč je zařadili do určitého období a jak se od
sebe typy variací liší

Sonátová forma

- rozebírat zvukové ukázky s notami nebo i bez not
- učitel pustí expozice a provedení z různých skladeb a žáci sluchem rozeznávají, kdy
jde o provedení a kdy o expozici
- žáci do rozdaných not zapisují hud. formu skladby na příslušná místa